

Мануїлова К. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»

ГАЗЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ПРАВО, ЩО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ДО ТРАСТІВ, ТА ЇХ ВИЗНАННЯ

Стаття присвячена розгляду змісту та впливу Гаазької конвенції про право, що застосовується до трастів, та їх визнання 1985 року на регулювання міжнародних трастових відносин.

Траст – правова концепція, що активно застосовується в країнах, що базуються на системі загального права. Проте процеси глобалізації, уніфікації правової системи та розвиток світового капіталові ринку змушують країни континентального права, незнайомі з поняттям трасту, розглядати випадки, пов'язані з визнанням трастів, створених відповідно до законодавства інших держав. Такі процеси послужили підґрунтям для створення міжнародно-правового документу – Гаазької конвенції 1985 року про право, що застосовується до трастів та їх визнання. Однак лише декілька країн, переважно з системи англо-саксонського права, ратифікували цю конвенцію. Відповідно, важливо з'ясувати вплив цього міжнародного документу на країни-учасниці Конвенції та інші європейські держави.

В результаті дослідження було встановлено, що Гаазька конвенція 1985 року є ключовим інструментом для просування та уніфікації трастового законодавства на глобальному рівні, що вимагає розвитку подібних фідучіарних конструкцій в державах, що не ратифікували цю конвенцію. Хоча рівні розвитку таких конструкцій у різних державах можуть відрізнятися, загальна тенденція до впровадження та розвитку фідучіарних структур є безсумнівною.

За результатами дослідження зроблено висновок, що Гаазька конвенція 1985 року є унікальним інструментом для розвитку трастового законодавства, оскільки з її допомогою відбувається глобальна популяризація та уніфікація законодавства в цій сфері, що унеможливує розвиток подібних фідучіарних конструкцій, у тому числі, в державах, які не ратифікували цю Конвенцію.

Ратифікація Гаазької конвенції про трасти може бути корисною для України з погляду її міжнародної репутації, економічного розвитку та оптимізації національного законодавства.

Ключові слова: траст, фідучіарні відносини, довіра, загальне право, континентальне право, уніфікація права, Гаазька конвенція про право, що застосовується до трастів, та їх визнання 1985 року.

Постановка проблеми. Траст – юридична конструкція, що широко використовується в державах, що належать до системи загального права. Однак тенденції глобалізації та уніфікації законодавства, а також розвиток світового ринку капіталів призводять до ситуації, коли держави континентального права, яким конструкція трасту невідома, все частіше стикаються з випадками, що вимагають визнання трастів, створених відповідно до права іноземної держави. Ці процеси стали підставою для розробки міжнародно-правового інструменту, такого як Гаазька конвенція про право, що застосовується до трастів, та їх визнання 1985 року [1].

У свою чергу лише обмежена кількість держав, серед яких більшість належать до англо-саксонської правової системи, ратифікували Гаазьку

конвенцію 1985 року. У зв'язку з цим необхідно встановити, який вплив має цей міжнародно-правовий інструмент як на держави, які є учасниками Конвенції, так і на інші держави.

Мета статті – дослідити зміст та вплив Гаазької конвенції про право, що застосовується до трастів, та їх визнання 1985 року на регулювання міжнародних трастових відносин.

Виклад основного матеріалу. Траст є важливим юридичним інститутом, який має широке розповсюдження в різних країнах світу. Кожна держава має свої особливості та норми, що регулюють відносини, пов'язані з трастами. Гаазька конвенція про право, що застосовується до трастів, та їх визнання 1985 року, створена для уніфікації підходів до регулювання трастових відносин між різними країнами.

Це було історичним моментом, оскільки раніше на міжнародному рівні не існувало визначених колізійних норм щодо трастів. Ця Конвенція розпочала процес визначення міжнародного статусу трасту та визначення права, що застосовується для його створення та визнання чинності. Також це було першим кроком до уніфікації правових наслідків, які виникають, коли одна держава визнає траст, створений згідно з законодавством іншої держави.

Конвенція про трасти відповідає давній позиції Гаазької конференції, що конвенції, які вона приймає, не застосовуються автоматично до складових частин держави з власними правовими системами. Це має важливе значення для федеративних держав, але також стосується і таких держав, як Іспанія та Сполучене Королівство, які, будучи унітарними, мають відмінні правові системи навіть у межах своїх територій.

Однак конвенція не передбачає уніфікації національного законодавства з цього питання. Кожна держава, незалежно від її участі у конвенції, залишає за собою право мати власне трастове законодавство. Головна мета Гаазької конвенції полягає в тому, щоб дозволити державам, які приєдналися до конвенції, визнавати та застосовувати трастові інструменти, створені в інших країнах.

Важливо відзначити, що Великобританія була першою країною, яка ратифікувала цю конвенцію у 1989 році. З 1 січня 1992 року Конвенція набула чинності і зараз застосовується між такими країнами, як Австралія, Великобританія, Канада, Гонконг, Італія, Люксембург, Ліхтенштейн, Мальта, Нідерланди, Сан-Марино та Швейцарія.

На даний момент Конвенцію про трасти ратифікували лише 14 держав. Ця Конвенція відзначається своєю лаконічністю, містить всього 32 статті. З загальних положень Конвенції варто звернути увагу на визначення трасту та його характеристик (ст. 2) і акцент на те, що Конвенція застосовується лише до добровільно створених трастів, які можуть бути підтверджені письмово (ст. 3). Треба підкреслити, що для створення трасту не потрібен документальне підґрунтя, достатньо лише письмового підтвердження. Проте це виключає трасти, установлені усно, рішенням суду або відповідно до закону, хоча держави-учасники мають можливість розширювати сферу застосування Конвенції. Наприклад, Велика Британія своїм Законом 1987 року розширила сферу дії на трасти, створені рішенням суду. Важливо зазначити, що письмове підтвердження не обов'язково має бути підписане учасником трасту.

Особливий інтерес викликають положення про застосовне право. Зокрема, ст. 6 надає можливість учаснику обрати таке право, а якщо він цього не зробив, ст. 7 передбачає право найбільш тісного зв'язку, який встановлюється за чотирма критеріями. Крім того, ст. 8 наводить 10 випадків, що підпадають під це право. Проте ст. 9 допускає можливість застосування різних прав для різних аспектів трасту. Що стосується визнання, ст. 11 Конвенції підкреслює, що траст може бути визнаний, якщо він відповідає її вимогам, а ст. 13 говорить, що держави-учасники не зобов'язані визнавати траст, якщо основні елементи трасту не мають тісного зв'язку з державами, де немає інституту трасту.

Слід зазначити, що текст Конвенції було розроблено за участі як англо-американських, так і континентальних юристів з урахуванням різних правових систем. Тому, можна дійти висновку, що цей текст став дуже прийнятним для українського законодавства. Крім того, ратифікація Конвенції про трасти Україною є досить сприятливою, особливо для захисту прав українських громадян, які можуть постраждати від дій учасників трастових правовідносин. Наприклад, такими особами можуть бути кредитори українського засновника трасту, його спадкоємці, які мають право на обов'язкову частку.

В 2006 році в Європейському Союзі були створені дві робочі групи для «Загальних рамок референції» (Common Frame of Reference). Одна з цих груп, відома як *Acquis Group*, серед інших завдань, займалась уніфікацією права трастів. У 2009 році вони опублікували проект, в якому десята книга (Book X) була присвячена трастам [2]. Хоча в літературі вказують на технічні недоліки (багато положень просто скопійовано з англійського права трастів із його недоліками, відсутність необхідного зв'язку з європейським контрактним правом через використання іншої методології тощо), загалом така уніфікація щодо трастів є важливим кроком у наближенні національних правових систем Європи до оптимального регулювання відносин.

Активно вносить свій вклад у розвиток трастових відносин Міжнародна торгова палата (ІСС). З 2006 року робоча група МТП працювала над арбітражними процедурами та формами застережень для вирішення спорів, які впливають з трастових відносин. Ця робота була завершена лише в 2011 році, а відповідні положення були включені до нових «Правил арбітражного та альтернативного вирішення спорів», опублікованих МТП у 2012 році [3].

Під час дослідження робоча група прийшла до висновку, що немає потреби в розробці спеціальної арбітражної процедури для учасників трастових відносин. Однак вони розробили типову форму арбітражного застереження для включення до трастових договорів, враховуючи специфіку таких спорів. У своїх роз'ясненнях група також зазначила, що, хоча арбітражне вирішення може мати свої переваги, у деяких випадках вирішення спорів у судах може бути більш перспективним. Це обумовлено особливостями деяких категорій спорів, можливістю участі у них осіб, які не підписували трастовий договір (наприклад, бенефіціарів, які ще не народилися на момент укладення договору або не знали про його існування), а також інших причин [4, с. 329].

Конвенцією про трасти встановлено, що траст підпорядковується праву, вибраному його учасником (засновником). Вибір застосовного права повинен бути оформлений у письмовому вигляді і міститися або у самому трасті, або в інших документах, що підтверджують легітимність трасту. Формулювання про вибір застосовного права повинно інтерпретуватися з урахуванням конкретних обставин створення та функціонування трасту, що знову ж таки надає учаснику трасту певну свободу. У випадках, коли застосовне право не було вибрано або обране право не вважається судом ефективним, до трасту застосовується право згідно з принципом найбільш тісного зв'язку. Визначення застосовного права до трасту за принципом найбільш тісного зв'язку відбувається з урахуванням: місця управління трастом, визначеного учасником трасту; місця розташування майна трасту; місця діяльності трасту; об'єктів трасту та місця їх виконання. Слід зауважити, що вищезазначені колізійні критерії мають загальну назву «місце розташування трасту», або «доміциль трасту».

Застосовне право визначає дійсність трасту, його структуру, правові наслідки його утворення, а також повноваження з управління трастом. Зокрема, це право регулює питання про дійсність трасту, його тлумачення, наслідки його створення та питання, пов'язані з управлінням майном трасту.

Вичерпний перелік регульованих питань вказаний в ст. 8 Конвенції про трасти: призначення, відставка та звільнення довірених осіб, здатність діяти як довірчий управитель і передача повноважень довірчого управителя; права та обов'язки піклувальників між собою; право піклувальників делегувати, повністю або частково, виконання

своїх обов'язків або здійснення своїх повноважень; повноваження довірчих керуючих для управління активами трасту або розпорядження ними, створення забезпечувальних інтересів в активах трасту або для придбання нових активів; повноваження щодо інвестування довірчих керуючих; обмеження терміну дії трасту та можливості накопичувати дохід трасту; відносини між довірчими керуючими та бенефіціарами, включаючи особисту відповідальність довірених осіб перед бенефіціарами; зміна і припинення довірчого управління; розподіл активів трасту; обов'язок довірчих власників звітувати за своє управління.

Отже, застосовне право забезпечує той самий правовий порядок, що регулює всі елементи трасту на основі розробленого Конвенцією єдиного підходу. Проте варто відзначити, що можлива ситуація, коли окремі елементи трасту регулюються іншим законом, ніж той, що регулює сутність трастових відносин. Це зумовлено тим, що трастові відносини досить багатогранні. Наприклад, відносини щодо зміни трасту будуть регулюватися правом країни, де знаходиться орган управління трастом. Паралельно з цим особистий закон засновника трасту буде регулювати розширення кола бенефіціарів (наприклад, при усиновленні). Така ситуація може бути передбачена волевиявленням основателя трасту, і при створенні трасту йому можуть бути визначені кілька правових порядків, які застосовуються до різних елементів трасту.

Незважаючи на визначені Конвенцією про трасти особливості та обмеження порівняно з класичним інститутом трасту, що існує у англосаксонській правовій системі, мета регулювання була досягнута, і одноманітний підхід до визначення та визнання трасту був створений. З практики останніх років можна зробити висновок, що положення Конвенції про трасти, великою мірою завдяки її диспозитивності, не тільки не обмежили обіг та популярність трастів, а навпаки, повноцінно запровадив цю концепцію на арену континентальної Європи. Положення Конвенції про трасти внесли ясність у визначення основних характеристик трасту, його видів, суттєвих елементів та сформулювали критерії застосовуваного до трастів права. Що стосується того факту, що дія Конвенції про трасти щодо деяких видів трастів формально обмежена, це не заважає судовій практиці враховувати її положення як основних принципів регулювання всіх трастових відносин.

На практиці положення Конвенції активно використовуються як судами держав загального права, так і судами держав романо-германської

системи права. За винятком правопорядків держав англосаксонського права, в які гармонійно вписується такий унікальний правовий інститут, мікродержав-офшорів, які приваблюють капітали та не представляють наукової цікавості, а також держав, які механічно відтворили норми Конвенції про трасти через приєднання до неї Великої Британії (англійські протекторати та колонії — Гібралтар, Кіпр, Гонконг), не можна оминати увагою дуже яскравий приклад рецепції інституту трасту континентальною європейською державою. Цією державою є Італія, один з найяскравіших представників романо-германської системи права, яка запропонувала ефективну конструкцію введення інституту трасту в свою правову систему в рамках Конвенції про трасти.

Спочатку в Італії сформувалося доктринальне ставлення до Конвенції про трасти як до нормативного правового акту, що регулює «іноземні трасти». Конвенція про трасти була визначена як акт міжнародного приватного права і, відповідно, застосовувалася до правовідносин, ускладнених іноземним елементом [4, с. 330].

Траст, без сумніву, можна вважати однією з найбільш значущих досягнень англійської правової системи. Суть «чистої» конструкції трасту, розробленої у загальному праві, полягає в тому, що особа, яка є юридичним власником майна (довірена особа), має обов'язок діяти з доброю вірою у відносинах з цим майном на користь іншої особи (бенефіціара), яка має свій інтерес в отриманні вигоди від такого майна. Траст отримав широке поширення в країнах романо-германського права, переважно через те, що конструкція трасту дозволяє приховати фігури засновників та бенефіціарів за фігурою довіреної особи, зберігаючи при цьому індивідуалістичний принцип. Крім того, траст є ефективним інструментом управління майном, оптимізації оподаткування та передачі майна за спадщиною. Однак інкорпорація «чистої» англійської конструкції трасту у країнах з континентальною правовою системою є проблематичною.

На сьогодні в Україні неможливе створення «внутрішнього» трасту. Однак визнання зарубіжних трастів в Україні можливе, якщо таке визнання не порушує жорстких норм українського законодавства або публічного порядку. У разі порушення зарубіжним трастом таких норм, його існування, можливо, не буде визнане судом у тій мірі, в якій воно порушує зазначені норми. Проте важко передбачити, як суди діятимуть у справах, які стосуються зарубіжних трастів, оскільки

судова практика за цим питанням ще не розроблена.

Згідно з нормами Закону України «Про міжнародне приватне право», український суд, що стикається з необхідністю застосування зарубіжного права, повинен встановити зміст його норм відповідно до офіційного тлумачення, практики застосування та доктрини [5]. У такій ситуації суд може звертатися до органів міністерства юстиції України, інших компетентних органів чи організацій або залучати експертів. Якщо зміст норм зарубіжного права не буде встановлено у розумні терміни, до застосування допускається українське право. Тому сторони повинні мати інтерес до збору та надання інформації, що стосується зарубіжного траста та застосованого до нього права.

Висновки. За результатами дослідження можна дійти висновку, що Гаазька конвенція 1985 року є унікальним інструментом для розвитку трастового законодавства, оскільки з її допомогою відбувається глобальна популяризація та уніфікація законодавства в цій сфері, що унеможлиблює розвиток подібних фідучіарних конструкцій, у тому числі, в державах, які не ратифікували цю Конвенцію. Безумовно, кожна держава знаходиться на індивідуальному рівні розвитку подібних конструкцій, проте загальносвітова тенденція щодо імплементації фідучіарних конструкцій або подальшого розвитку вже є загальновизнаною – і траст є одним з найбільш популярних фідучіарних інститутів.

Ратифікація Гаазької конвенції про право, що застосовується до трасту, та його визнання 1985 року дозволить Україні укріпити свої міжнародні зв'язки у сфері цивільного та комерційного права з країнами-учасниками конвенції та сприятиме підвищенню довіри та прозорості у міжнародних бізнес-відносинах. Ратифікація конвенції може послужити приводом для перегляду та модернізації вітчизняного законодавства України у частині регулювання трастових відносин. Якщо Україна буде застосовувати міжнародні стандарти трастового права, це може стати додатковим стимулом для іноземних інвесторів. За допомогою уніфікованого підходу, запропонованого конвенцією, Україна може уникнути непотрібних адміністративних та юридичних ускладнень у відносинах з іншими державами.

Таким чином, ратифікація Гаазької конвенції про трасти може бути корисною для України з погляду її міжнародної репутації, економічного розвитку та оптимізації національного законодавства.

Список використаних джерел:

1. Гаазька конвенція про право, що застосовується до трасту, і визнання трастів від 1 липня 1985 р. URL: <http://www.hcch.net/upload/conventions/txt30en.pdf>.
2. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR). Outline Edition. URL: https://www.law.kuleuven.be/personal/mstorme/2009_02_DCFR_OutlineEdition.pdf.
3. ICC Arbitration and ADR Rules 2012. URL: <https://arbitrationlaw.com/library/international-court-arbitration-icc-2012-arbitration-and-adr-rules>.
4. Braun A. Trusts in the Draft Common Frame of Reference: The ‘Best Solution’ for Europe? *Cambridge Law Journal*. 2011. Vol. 70. P. 327–352.
5. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>.

Manuilova K. V. THE HAGUE CONVENTION ON THE LAW APPLICABLE TO TRUSTS AND THEIR RECOGNITION

The article is devoted to the consideration of the content and influence of the Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and their recognition in 1985 on the regulation of international trust relations.

Trust is a legal concept that is actively used in countries based on the common law system. However, the processes of globalization, unification of the legal system and the development of the world capital market force continental law countries, unfamiliar with the concept of trust, to consider cases related to the recognition of trusts created in accordance with the legislation of other states. Such processes served as the basis for the creation of an international legal document – the Hague Convention of 1985 on the law applicable to trusts and their recognition. However, only a few countries, mainly from the system of Anglo-Saxon law, have ratified this convention. Accordingly, it is important to find out the impact of this international document on the member states of the Convention and other European states.

As a result of the study, it was established that the Hague Convention of 1985 is a key tool for the promotion and unification of trust legislation at the global level, which requires the development of similar fiduciary structures in states that have not ratified this convention. Although the levels of development of such structures may differ in different states, the general trend towards the introduction and development of fiduciary structures is unmistakable.

Based on the results of the study, it was concluded that the Hague Convention of 1985 is a unique tool for the development of trust legislation, as it helps global popularization and unification of legislation in this area, which makes it impossible to develop similar fiduciary structures, including in states that have not ratified this Convention.

The ratification of the Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and its recognition in 1985 will allow Ukraine to strengthen its international relations in the field of civil and commercial law with the countries participating in the convention and will contribute to increasing trust and transparency in international business relations. Thus, the ratification of the Hague Convention on Trusts can be useful for Ukraine from the point of view of its international reputation, economic development and optimization of national legislation.

Key words: *trust, fiduciary relationship, trust, common law, continental law, unification of law, Hague Convention on the Law Applicable to Trusts and Their Recognition of 1985.*